

Дмитро ПЕЦКОВИЧ,
м. Дрогобич

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті порушено проблематику формування творчого потенціалу майбутніх учителів фізичної культури, як однієї з умов професійної майстерності. Розкрито суть поняття «творчість» та «творчий потенціал» як невід'ємної складової професійної діяльності педагога. Показані психолого-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу майбутніх вчителів фізичної культури.

Ключові слова: творчий потенціал, творчість, психолого-педагогічні умови, педагогічна діяльність.

Petskovich D. Creative potential forming of physical culture teachers as a psychology-pedagogical problem. The creative potential forming problem of future physical culture teachers is violated in the article, as one of the professional mastery conditions. The «work» and «creative potential» concept essences are exposed as an inalienable constituent of teacher's professional activity. The psychology-pedagogical terms of creative potential development of future physical culture teachers are shown.

Key words: creative potential, work, psychology-pedagogical terms, pedagogical activity.

Пецкович Д. Формирование творческого потенциала учителей физической культуры как психолого-педагогическая проблема. В статье возбуждено проблематику формирования творческого потенциала будущих учителей физической культуры, как одного из условий профессионального мастерства. Раскрыта суть понятия «творчество» и «творческий потенциал» как неотъемлемой составляющей профессиональной деятельности педагога. Показаны психолого-педагогические условия развития творческого потенциала будущих учителей физической культуры.

Ключевые слова: творческий потенциал, творчество, психолого-педагогические условия, педагогическая деятельность.

Постановка проблеми. Сучасні світові тенденції розвитку у сфері професійно-педагогічної освіти висувають все більш високі вимоги до особистості педагога-професіонала, педагога-творця. У сучасних умовах відбувається модернізація освітньої діяльності-орієнтація на творчий розвиток здібностей дітей та їх талантів, поява нетрадиційних типів шкіл, альтернативних систем освіти та авторських методик навчання. У контексті цих змін значно посилюються вимоги до цільової підготовки майбутніх вчителів. Великою мірою це стосується вчителів фізичної культури, завданням яких є підвищення мотивації до занять спортом, залучення якомога більшої кількості дітей до масових фізкультурно-оздоровчих заходів, формування здорового способу життя та культури дозвілля тощо. А успішне вирішення цих професійних завдань часто залежить від їх творчих, нестандартних підходів та рішень. Тому формування і розвиток творчого потенціалу студентів ще в стінах вищого навчального закладу повинно стати пріоритетним завданням сучасної системи вищої освіти і суспільства в цілому.

Аналіз досліджень. Формуванню творчого потенціалу вчителів та його розвитку присвячено низку праць у світовій психологічній та педагогічній науковій літературі. Зокрема, про психолого-педагогічні проблеми дослідження творчої особистості писали В. Андреев, Ю. Бабанський, С. Бондаренко П. Енгельмейер, К. Тейлор, Е. Торренс та

© Пецкович Д. Формування творчого потенціалу учителів фізичної культури як психолого-педагогічна проблема

ін. Психолого-педагогічним факторам, які сприяють формуванню творчих здібностей, мотивам її творчої діяльності, розвитку творчої активності приділено значну увагу в роботах Т. Галкіної, О. Киричук, А. Матюшкіна, В. Моляко, Г. Чистякової. Розкриттю змісту поняття «творчий потенціал особистості» приділено увагу у роботах сучасних вчених П. Кравчук, Я. Пономарьов, Н. Посталуок, В. Рибалка та ін. З точки зору більшості з них творчий потенціал містить у собі всі здібності особистості – мислення, волю, пам'ять, фантазію тощо.

Мета дослідження – обґрунтувати специфіку формування творчого потенціалу майбутніх вчителів фізичної культури.

Виклад основного матеріалу. Творчий потенціал є важливою умовою самореалізації та професійного розвитку кожної особистості. Саме тому це питання являється пріоритетним і актуальним у системі освіти, адже розвиток творчого потенціалу залежить від багатьох учасників навчальної діяльності – викладачів, студентів, учнів.

Проблема формування творчого потенціалу висвітлюється у багатьох наукових дослідженнях. Так Я. Пономарьов виділив перцептивні та інтелектуальні особливості із значним рівнем творчого потенціалу, такі як: значна напруженість уваги, цілісність сприйняття, інтуїція, висока вразливість вигадка тощо. До характерологічних особливостей творчої активності вчений відносить: відхилення від шаблону, оригінальність, ініціативність, наполегливість, висока само організованість, працездатність [4].

В. Рибалка до сфери творчого потенціалу особистості відносить:

- задатки, нахили, що виявляються в підвищенні чутливості, певній вибірковості, у динамічності психічних процесів;
- інтереси, їх спрямованість, частоту й систематичність виявів домінування пізнавальних інтересів; допитливість, потяг до створення нового, нахили до пошуку та розв'язання проблем;
- швидкість у засвоєнні «нової інформації, утворення асоціативних масивів»;
- нахили до постійних порівнянь, зіставлень, вироблення еталонів для наступного вибору;
- вияви загального інтелекту, швидке оцінювання та вибір шляху розв'язання, адекватність дій;
- емоційне ставлення, вплив почуттів на суб'єктивні оцінювання, вибір, надання переваг;
- наполегливість, цілеспрямованість, переконаність, працелюбність, систематичність у роботі, прийняття сміливих рішень;
- творчі тенденції у роботі – вміння комбінувати, шукати аналоги, реконструювати; нахили до зміни варіантів, економне використання часу, матеріальних засобів тощо;
- інтуїцію – здатність до оцінок, прогнозів;
- оволодіння технікою праці, майстерністю;
- здатність виробляти особистісні стратегії і тактики під час розв'язання загальних і спеціальних нових проблем, завдань, а також пошуку шляхів виходу із складних, нестандартних ситуацій [5].

Творчий потенціал відображає якості особистості інтегрувати дії цілеспрямованого уникнення конкретного протиріччя з метою виходу за межу досягнутого, тобто це такі сили, які дозволяють особистості реалізувати себе, збуджувати до самоствердження, самореалізації.

Сутність потенційних можливостей до творчості кожної особистості, умови для їх реалізації та розвитку розглядає П. Кравчук, яка визначає творчий потенціал як сис-

темоутворюючу якість особистості і розглядає його взаємозв'язок з сутнісними силами людини. Цілісність особистості, на її думку, виступає інтегральним явищем, що об'єднує різні якості особистості та проявляється за допомогою творчої сили, яка визначається змістом і рівнем розвитку потенційних можливостей до перетворення. Потенційні творчі можливості проявляються у діяльності при наявності певних причин і умов, але результати творчості залежать не тільки від умов і зовнішнього замовлення, а й від ступеня розвинутої творчого потенціалу [2].

У акмеології (від грецького «акме» – «вершина», «розквіт») – нова інтегративно-комплексної науки про закономірності і механізми розвитку людини на етапі її зрілості – творчий потенціал є одним із основних понять. Актуальність цієї науки у контексті даного дослідження визначається соціально-значущими цілями і орієнтирами, які вказують на необхідність за діяння творчого потенціалу людини для її продуктивного розвитку. Предметом акмеології є закономірності, умови, фактори та стимули самореалізації творчого потенціалу людини протягом життєвого шляху, розвиток творчої готовності до майбутньої діяльності, досягнення вершин життя та професіоналізму діяльності.

Однак недостатньо розглядати творчий потенціал як результат діяльності у якій він реалізується. Якщо проаналізувати його з точки зору розвитку, як сукупність можливостей, що постійно змінюються, то виникає потреба розширити критерії оцінювання творчого потенціалу і вимірювати його не тільки новизною і значущістю результатів творчої діяльності, а й тими змінами особистісної структури об'єкта творчості, які ведуть до змін у характері особистості внаслідок її самореалізації і самовдосконалення.

Проаналізувавши вище викладені думки та психолого-педагогічну літературу, можна зробити висновок, що творчий потенціал визначається як об'єктивними можливостями, так внутрішньо особистісними чинниками, серед яких провідну роль відіграють здібності і особливе ставлення особистості до творчої діяльності.

З огляду на те творчий потенціал студента – це складне особистісно-діяльнісне утворення, яке сприяє появі нестандартних, оригінальних рішень і має такі основні компоненти:

- мотивація до активної пізнавальної діяльності, що характеризується: потягом до творчості, спрямованістю на самореалізацію, пізнавальною потребою, спрямованістю на досягнення мети, прагненням до успіху;
- творчі здібності: уява, пам'ять, нестандартне мислення, фантазія, інтуїція;
- досвід творчої діяльності, який складається зі знань, умінь та навичок щодо розв'язання нестандартних задач та прийняття нестандартних рішень;
- характерологічні особливості особистості: активність, ініціативність, впевненість, наполегливість, працездатність, комунікативність, організованість, самостійність.

Такі вчені як Н. Кінчук [1], В. Моляко [3], В. Рибалка [5], С. Сисоева [6] висувують низку умов, на основі яких відбувається формування творчого потенціалу майбутнього вчителя. Серед них можна виділити наступні:

- створення умов, що сприяють прояву творчості (ситуації загального пошуку, стимулювання і заохочення самостійних підходів, оригінальних пропозицій, колективне обговорення, конкурси, олімпіади, доброзичливість при виправленні помилок);
- формування навичок використання реальних джерел педагогічної творчості (досягнення психолого-педагогічної науки, провідні закономірності і принципи виховання і навчання, передовий педагогічний досвід, впровадження особистої практики майбутньої професійної діяльності, розвиток критичного осмислення зробленого у процесі аналізу роботи і виправлення помилок);

- введення в навчальний процес спеціальних елементів, що орієнтують у творчій діяльності (нежорсткі правила, евристичні програми, рекомендації);

- використання системи організації творчої діяльності, в тому числі і колективної, в позааудиторній роботі студентів, насамперед у рамках безвідривної педагогічної практики.

С. Сисоєва розподіляє основні ефективні умови стимулювання творчої активності на психологічні та педагогічні. До першої групи увійшли умови, що мають позитивний вплив на психологічний стан учнів, формують готовність до міжособистісного спілкування, а саме: творча атмосфера під час розв'язання навчально-пізнавальних завдань, мета якої – знижувати рівень тривожності студентів; завдання, виконання яких дозволило студентам з різним рівнем знань та здібностей змістовно спілкуватися; структура заняття, що надавала б можливість ставити запитання, висувати гіпотези, розвивати логічну уяву; особистий приклад творчого підходу до вирішення проблем з боку викладача.

До другої групи увійшли умови, що створюють практичне забезпечення для організації творчої роботи, а саме: добір і забезпечення студентів необхідним мовним матеріалом, що сприяє розвитку їхньої пізнавальної активності; наближення умов навчання до реальних життєвих ситуацій, в яких студенти могли б виявити свою творчість, відчути і перевірити здібності, знання, вміння та навички, що сформувалися у процесі навчальної діяльності; зміна позиції викладача і відповідно студента, при якій перший виконував би роль помічника, консультанта і не був лише носієм інформації і контролером, а другий брав би активну участь у плануванні та організації навчання [6].

На основі проаналізованих наукових досліджень, що стосуються даної проблеми, ми дійшли висновку, що формування та розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів фізичної культури залежить від двох чинників; внутрішньо особистісного ставлення студента до творчої діяльності та організація і зміст навчального процесу. До першого відносимо психологічні та характерологічні особливості особистості (наполегливість, впевненість, комунікативність, організованість, працездатність, самостійність, інтуїція, фантазія, нестандартне мислення, пізнавальна мотивація тощо).

Щодо організації навчального процесу і його змісту, то тут йдеться про такий навчальний процес, який буде стимулювати активну творчу діяльність студентів. Закономірності розвитку творчого потенціалу особистості висувають певні вимоги до організації творчої навчально-пізнавальної діяльності, розробки змісту навчальних дисциплін, технології викладання тощо. Слід зазначити, що розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів фізичної культури буде ефективний лише при врахуванні цих двох чинників, які повинні взаємодоповнювати один одного.

Оскільки внутрішньо особистісні характеристики у студентів уже сформовані і уставлені бо формуються ще з раннього дитинства і змінювати чи корегувати їх уже доволі складно, то особливу увагу слід приділити організації навчального процесу та його змісту.

Особливості начального процесу на факультетах фізичного виховання дозволяють більш ефективно залучати студентів до активної творчої діяльності. Це насамперед широкі можливості організації позааудиторної роботи: тренувальні заняття в спортивних залах та на природі, туристсько-краєзнавча діяльність протягом навчального року чи запровадження туристської практики в кінці навчального року (Д. Пецькович, 2013) рекреаційні та спортивні ігри, педагогічна та тренерська практики тощо. Позааудиторна робота із студентами дає можливість ефективно використовувати педагогічний потенціал

студентського дозвілля. Що на відміну від традиційного навчально-виховного процесу краще розширює можливості творчої діяльності студентів. У аудиторній роботі із студентами ефективними засобами формування творчого потенціалу є самостійна робота студентів, зокрема достатня свобода у підготовці індивідуальних завдань, створення проєктів та подальша їх презентація.

Висновки. З огляду на тенденції розвитку освіти і науки, питання формування творчого потенціалу майбутній педагогів є досить актуальним. Особливою мірою це стосується вчителів фізичної культури перед якими сьогодні стоїть непрості завдання – а саме, сформувати в учнів стійку мотивацію щодо збереження і зміцнення здоров'я завдяки спорту та фізичним вправам і розширити функціональні можливості організму дитини через цілеспрямований розвиток основних фізичних якостей і природних здібностей. Вирішення цих завдань часто залежить не тільки від знань учителем свого предмета а й від його творчих, нестандартних підходів та рішень. Відтак, творчий потенціал є складним та багатогранним явищем і його розвиток залежить як від внутрішньо психологічних так і від зовнішніх факторів.

Виходячи з вище написаного для забезпечення ефективної організації навчального процесу з розвитку творчого потенціалу майбутніх учителі фізичної культури можна виділити ряд умов: активне використання педагогічного потенціалу студентського дозвілля; надання більшої свободи студентам при виконанні індивідуальних завдань, зокрема, під час проходження педагогічної практики; широке використання позааудиторної роботи (рекреаційні ігри туристська діяльність тощо) співорганізаторами якої повинні бути самі студенти; залучення студентів до планування та організації навчального процесу; наявність необхідного матеріального забезпечення як для тренувальної так і для навчальної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кічук Н. Формування творчої особистості вчителя / Н. Кічук. – К. : Либідь, 1991. – 96 с.
2. Кравчук П. Формирование творческого потенциала личности в системе высшего образования : автореф. дис. ... докт. филос. наук : спец. 22.00.06 «Социология культуры, науки, образования» / П. Кравчук. – М., 1992. – 32 с.
3. Моляко В. Концепція виховання творчої особистості / В. Моляко // Радянська школа. – 1991. – № 5 – С. 47–51.
4. Пономарёв Я. Психология творчества и педагогика / Я. Пономарёв – М. : Педагогика, 1976. – 280 с.
5. Рибалка В. Психология развития творческой личности : навч. пос. / В. Рибалка. – К. : ІЗМН, 1996. – 236 с.
6. Сисоева С. Подготовка учителя до формування творчої особистості учня / С. Сисоева – К. : Поліграф книга, 1996. – 406 с.

Статтю подано до редакції 20.05.2014 р.